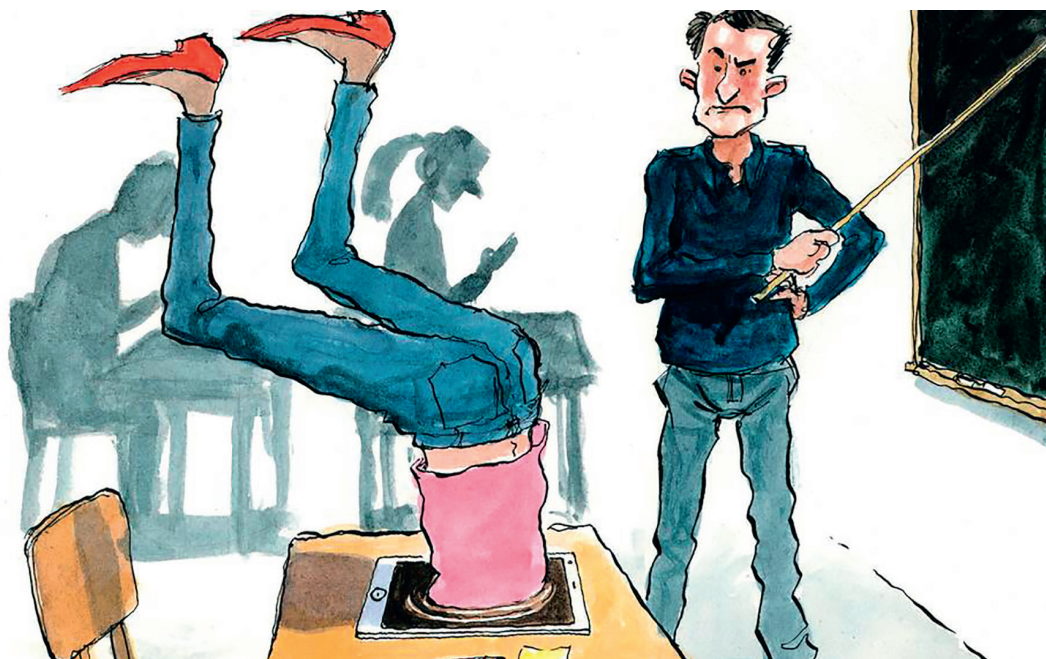

4a. Lone Nørgaard: Digital dannelse er en anomali¹

Teksten er et debatindlæg trykt i *Jyllands-Posten*, 10. januar 2019. Lone Nørgaard er lektor og samfundsdebattør.

**Digitalisering er uløseligt sammenkædet med ”at surfe på nettet”
– altså at bevæge sig på overfladen.**

Elevernes allestedsnærværende brug af smartphones, iPads og pc'er i klasselokalerne er ødelæggende for undervisningen. Tegning: Rasmus Sand Høyer

Et begreb, der hedder ”digital dannelse”, er begyndt at sætte sig spor i den offentlige debat. Ikke ret godt taget i betragtning, at sammensætningen digitalisering og dannelse er et omvændende paradoks, ja vel en antagonistisk² modsætning? Dannelse kan hverken tilegnes eller begribes uden fordybelse. Digitalisering er uløseligt sammenkædet med ”at surfe på nettet” – altså at bevæge sig på overfladen.⁵

Men godt at der er ved at komme hul på bylden i forhold til årtiers digitaliseringseufori. Flere og flere danske forskere og lægfolk er gået i kritisk aktion. Først kom Imran Rashids³ ”Sluk – Kunsten at overleve i en digital verden” (2017), siden Jesper Balslevs⁴ ”Kritik af den digitale fornuft – i uddannelse” (2018) og så den ultimative perle: ”Digital demens” skrevet af den tyske hjerneforsker og psykiater Manfred Spitzer og oversat til dansk i år. Også Bent Meier Sørensen, professor ved Copenhagen Business School, stiller op i rækken af kritiske røster med bogen ”Skærmens magi. At træne modstandskraften i en digital tid”.

¹ *anomali*: (her) misforhold.

² *antagonistisk*: præget af rivalisering.

³ *Imran Rashid*: læge og debattør.

⁴ *Jesper Balslev*: lektor og digitaliseringsforsker.

Så bedre sent end aldrig. For sagen er faktisk den, at litteraturen om digitalise-
15 ringens uheldige konsekvenser i adskillige år har knopskudt uden for landets
grænser. Et af de bedste eksempler er Nicholas Carrs¹ bog ”The Shallows: What
the Internet Is Doing to Our Brains”² (2010). Han var ligesom Spitzer meget tidligt
ude med følgende pointer:

- Nettet slår skridt for skridt skår af vores evne til at koncentrere og fordybe os.
20 Jo mere vi bruger nettet, jo større problemer har vi med at fokusere i forhold
til længere tekster.
- Vi tror, at teknologien blot er et redskab, som vi behersker. I virkeligheden
omformer og forandrer teknologien vores hjerner og psyke. Dyreforsøg er
meget overbevisende.
- 25 - Hver gang vi tænder vores pc, bliver vi slynget ind i et økosystem af afbry-
delses-teknologier fremkaldt af hyperlinks... så er vi et sted, så et andet, så
ud af et tredje link. Internettet ændrer ikke vores intellektuelle vaner mod
vores vilje, men ændre vanerne gør nettet. Selv erfaringer og oplevelser i den
virkelige verden bliver medieret af nettet.
- 30 - ”How do users read on the web? (...) They don’t.”³ Skiftet fra at læse til at
’power-browse’ sker meget hurtigt. Skimming bliver den dominerende læse-
måde.
- Når vi multitasker, lærer vi på et overfladisk niveau (”To be everywhere is to
be nowhere”⁴).
- 35 - Sand oplysning og viden kommer kun via fordybelse og introspektion.

For et par år siden konstaterede sydkoreanske forskere, at børn i Sydkorea havde
problemer med hukommelsen, med manglende motivation og med koncentrations-
evnen. Det kaldte de digital demens. Manfred Spitzer er nået frem til det samme
resultat. De digitale medier outsourcer det mentale arbejde til datamaskiner, og så
40 mister hjernen sin plasticitet. Spitzer så helst, at iPads og pc’er ikke blev brugt i
klasseværelset.

Samtidig med at jeg ved ovenstående kloge folks hjælp har fået sat ord på min
egen intuitive skepsis over for informationsteknologiens indgriben i det senmoder-
ne individs krop, hjerne og psyke, er min position blevet skyllet over ende i mit
45 lærerjob: Flere stationære computere, flere bærbare, flere iPads, flere iPhones. Ud
med papir og bøger, der kan hjælpe med til at få forvirrede, forstyrrede og stressede
elever ned i tempo. Ud med den sorte kridttavle, som har tjent mine kursister glim-
rende og effektivt gennem 30 års undervisning, til fordel for f.eks. smartboards.

Smartboards har kostet millioner at anskaffe og installere, og lærerne er aldrig
50 blev spurgt, om de store økonomiske investeringer monstro står mål med det fagli-
ge udbytte. Og det hverken før eller efter eksperimentets iværksættelse. Hvori det
særligt smarte består, mangler der stadigvæk kvalificerede, pædagogiske svar på –

¹ *Nicholas Carr*: amerikansk forfatter.

² *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*: De overfladiske - hvad internettet gør ved vores hjerne.

³ ”How do users read on the web? (...) They don’t”: ”Hvordan læser brugerne på nettet? (...) Det gør de ikke”.

⁴ ”To be everywhere is to be nowhere”: ”At være alle steder er at være ingen steder”.

bortset måske fra de få lærere, der har gjort udforskningen af smartboardets tekniske muligheder til lidenskabelig hobby.

55 Til trods for al den litteratur, der foreligger om de digitale mediers skadelige virkninger, hvad sker der så? Der indføres obligatoriske digitale prøver.

Der er næsten ingen i uddannelsessektoren, der har turdet stå frem og sige tingene, som de er, nemlig at elevernes allestedsnærværende brug af smartphones, iPads og pc'er i klasselokalerne er ødelæggende for undervisningen. Eleverne er ikke 60 nærværende, de er distraherede, og de opnår ikke den fordybelse i stoffet, der er en afgørende del af uddannelsen, og de har problemer med at huske stoffet bagefter.

Digitale prøver er blevet indført i uddannelsessystemet for at spare penge, men de er en katastrofe. Eksamen har været kendetegnet ved, at eleverne havde ensartede og lige vilkår uanset baggrund. Men en digitalisering af prøverne vil skabe 65 skel mellem eleverne og give fordele til de digitalt stærke elever. De svage elever vil drukne i de store informationsmængder, der står til deres rådighed.

Og langt værre: Der er større muligheder for snyd. Netadgang under prøverne giver eleverne rige muligheder for at snyde ved at få hjælp udefra til at besvare opgaven. At kontrollere mod snyd er håbløst.

75 Fortalerne slår om sig med udtryk som ”digital rygrad” og så den famøse ”digitale dannelse”. De har tydeligvis ikke forstået dannelsesbegrebet, men manipulerer det efter behov.

Så her kommer et forsøg på at indkredse det komplekse og vanskelige dannelsesbegreb, bl.a. inspireret af litteraten Anders Thyrring Andersen:

75 At gennemgå en dannelsesproces er at erkende, at man er underlagt en orden, man skal bringe sig i overensstemmelse med. At forstå sig selv som en del af en helhed. Som superegoist og narcissist får man et ringere liv.

Dannelse er evnen og viljen til at til at lytte til andre. Til at sætte sig ind i en andens oplevelses- og tankeverden. Da identitet kun kan dannes i samspil med 80 instanser uden for én selv, er selvdannelse en meningsløshed.

Dannelse handler om såvel kundskaber som takt og tone – herunder at kunne udfolde sig sammen med andre. For at mestre omgangsformer ansigt-til-ansigt – ikke på Facebook – må der opdragelse til. Vel skaber vi selv vores identitet, men processen sker i forhold til omverdenen. Dannelse er på én gang en proces og et 85 resultat, og dannelsesmidlerne en kombination af (forældre)opdragelse, uddannelse og selverkendelse.

Dannelsen sker i mødet mellem samtalepartnere – herunder ikke mindst i (skøn)litteratur. (Fanden tage den nye bekendtgørelse i dansk!)¹. Mennesket forstår sig selv i en historisk kontekst og skal selv forstås konkret-historisk. At se ud 90 over egen næsetip fordrer, at jeg skruer ned for egen selvrealisering og umiddelbare behovsopfyldelse. Ellers mister man evnen til at føre samtaler, der ligger uden for én selv – og evnen til at indgå i fællesskaber.

Denne proces kan ikke lykkes uden vilje til at overvinde modstand i stadig afprøvning. Så at overvinde kriser, skuffelser og modgang er en helt nødvendig 95 del af dannelsesprojektet.

¹ I den bekendtgørelse, som skribenten omtaler, lægges der øget vægt på medier og sprog som danskfaglige perspektiver.

It og de digitale medier er kommet for at blive, men lidt besindelse og omtanke på et langt mere kvalificeret niveau end det aktuelle er påkrævet. I stedet for at sænke alle bomme og parader. Det seneste hovedløse tiltag er, at eleverne ikke skal have udleveret eksamenshæfter i papirform. Det til trods for, at al forskning¹⁰⁰ peger på, at hjernen foretrækker papir.

Det er mit håb, at de mest fornuftige politikere på Christiansborg med undervisningsminister Merete Riisager² i spidsen kan få sat foden læsterligt ned ift. digitaliseringen. Som har føjet spot til skade i et uddannelsessystem, der i forvejen er i frit fald.

² *Merete Riisager*: politiker fra partiet Liberal Alliance, tidligere undervisningsminister (2016-2019).